

Slovensko gledišče v Mariboru. Za Ljubljano Trst, za Trstom Maribor! Maribor je tretje mesto, v katerem se snuje polagoma stalno slovensko gledišče. Predstave zadnjih desetih let, zlasti pa uprizoritve tekoče sezone nam kažejo jasno, da stremi sedanja intendantca jáko resno za dosegljivo popolnostjo.

V mariborski „Slovanski čitalnici“ se goji slovenska dramatika že nad 40 let. Začetkoma nimamo seveda zabeležiti nobenega velikega dramskega pojava, saj je štela čitalnica do leta 1890. le 20—50 članov in živela v neugodnih razmerah. Kratki dramski silvestrski prizori in tupatam celo kaka večja enodejanka veselega značaja, to je bilo vse, s čimer se ponašajo čitalnični zapisniki iz te dobe; nekatera leta pa se ni igralo sploh nič, n. pr. v dobi 1883—1889. Od leta 1890. so igrali čitalničarji zopet vsako leto vsaj po eno kratko igrice bodisi v hotelu „Pri nadvojvodi Ivanu“ ali pa „Pri Gambrinu“ in drugod, kjer je pač našlo društvo zavetišče, ko so ga preganjali nemški hišni posestniki iz stana v stan. V g. dr. J. Bezjaku so dobili diletantje marljivega režiserja. Začetkom majnika 1899 pa se je preselila čitalnica v nove lepe prostore v posojilničnem „Narodnem domu“ in sedaj se je osnoval takoj „gledališki odsek“ pod vodstvom g. ravnatelja H. Schreinerja, ki se je krepko lotil dela, pregledoval slovensko dramsko slovstvo in stopil v zvezo z ljubljanskim „Dramatičnim društvom“, ki mu je drage volje obljubilo pomoči v vlogah in tudi kostumih. Velike načrte je snoval ta odsek in sklenil prirediti celo dramsko šolo za izobrazbo diletantov. Velikih iger pa čitalnični gledališki odsek ni mogel na prvi mah uprizarjati. Primanjkovalo je igralcev, ovirala pa ga je tudi rivaliteta med čitalnico ter bralnim in pevskim delavskim društvom „Maribor“, ki je uprizarjalo samostojne igre na istem odru, kakor „Revček Andrejček“, „Lumpacij Vagabund“, „Brat Martin“ in „Zamujeni vlak“. Razen tega je zahtevala posojilnica kot hišna lastnica silno visoko najemnino za veliko dvorano, tako da je bilo vselej do 200 K stroškov samo za razsvetlavo, kurjavo in najemnino.

Najhujšega nasprotnika pa je dobilo sedaj slovensko gledališče v političnih uradih, ki so s svojimi odloki nalašč ovirali naš kulturni razvoj. Ko se je pripravljala spomladi 1900 „Cvrček“, je prepovedal mestni urad predstavo v zadnjem trenutku. Jeseni istega leta je politična oblast zopet prepovedala igro „V Ljubljano jo dajmo!“, toda čitalnični odbor si je priboril brzozavno dve uri pred začetkom predstave dovoljenje od c. kr. namestništva v Gradcu. Tudi ljubljanski igralci so nastopili v treh igrah. Občinstva je bilo pri nekaterih predstavah nad 600. Tako je doseglo slovensko gledališče v Mariboru leta 1900. prve velike moralne uspehe.

Politična oblast je zahtevala, naj si pridobita „Slovanska čitalnica“ in društvo „Maribor“ koncesijo za uprizarjanje iger, in je dovolila predstavo „Čevljar baron“ (27. jan. 1901) le s pogojem, da imajo pristop samo čitalnični člani in njih svojci. Čitalnica si je takrat pomagala drugače — posamezni člani so namreč poskrbeli za agitacijo in vsak je privedel obilo „svojcev“ od blagajnice v dvorano. Nato je zahtevala politična oblast dokumentirane račune o vseh dotedanjih predstavah in obenem imenik članov. Le z velikimi težavami so uprizorili diletantje tega leta še igro „Zmešnjava nad zmešnjavo“. Po zastopniku dr. R. Pipušu sta vložili društvi „Maribor“ in čitalnica rekurz zoper odloke politične oblasti ter si izvojevali pravico do javnih, splošno pristopnih predstav.

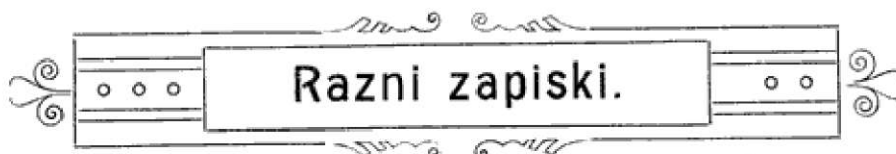
Naslednjega leta (1902) se je lotil čitalnični gledališki odsek pod vodstvom g. Schreinerja in Srečka Stegnarja z izredno vnemo predstav. Prvič so uprizorili tega leta veliki narodni igri „Rokovnjače“ (trikrat) in „Desetega brata“ (dvakrat), razen tega pa žaloigro „Mlinar in njegova hči“. Čitalnica in društvo „Maribor“ sta

si osnovali sedaj skupni gledališki odsek 5 članov, ki pa ni dosegel posebnih uspehov, kajti leta 1903. so uprizorili samo nekaj enodejank ob dveh gledaliških večerih. V odseku so pogrešali zlasti spretnih rok g. Schreinerja, ki je bil odložil vodstvo. Tem plodnejše pa je bilo zopet leto 1904., v katerem je uprizoril odsek pod vodstvom gg. Stegnarja, Josipa Boca in Ivana Zemljiča sedem večjih iger, in sicer „Divjega lovca“, „Legionarje“ (dvakrat), „Pri belem konjičku“, „Rokovnjače“, „Čevljarja barona“, in žaloigro „Mlinar in njegova hči“. Leta 1905. ni zmoget gledališki odsek zopet ničesar razen narodnih iger in nekaterih enodejank, v naslednjih letih pa je uprizoril pod vodstvom g. Boca zopet nekatere velike igre: „Brat Martin“ (1906), „Cigani“ (1906, 1907), „Zaklad“ (1907, 1908), „Lumpacij Vagabund“ (1907). Pod čitalnično firmo so uprizorili ljubljanski igralci l. 1903. igro „Huzarji“, 1907. tri igre („Elga“, „Na letovišču“, „Huzarji“), 1908. pa sedem predstav, med njimi opereto „Mamselle Nitouche“, „Pohujšanje v dolini šentflorijanski“ in „Na smrt obsojeni“. Pod isto firmo so priredili „Desetega brata“ učitelji Ptujskega okraja (1907), akad. društvo „Triglav“ Gogoljevega „Revizorja“ (1908), „Prosveta“ Lahovo igro „Otroci“ (1908), mariborski srednješolci pa v korist dijaške kuhinje „Učenjaka“ (1908) in „Divjega lovca“ (1909). V korist Družbe sv. Cirila in Metoda je uprizorila mariborska ženska podružnica opereto „Tičnik“ (1909), gledališki odsek čitalnice in društva „Maribor“ pa je zaključil svoje sedemletno delovanje s ponovitvijo „Desetega brata“ in „Rokovnjačev“ pod vodstvom režiserja g. Štefana Medveda spomladi 1908.

Glediški odsek ni mogel več sam delovati. Naravni razvoj gledališča je zahteval samostojno intendantco, neodvisno dramatično društvo s točnim programom. Tako se je osnovalo po načrtu g. Ivana Kejžarja, revidenta južne železnice, dne 14. avg. 1909. „Slovensko dramatično društvo v Mariboru“, kateremu sta prepustili društvu „Slovanska čitalnica“ in „Maribor“ dramatsko knjižnico in garderobo. Dramatično društvo si je najelo za letnih 600 K veliko in malo dvorano v „Narodnem domu“ in začelo svoje delovanje dne 10. oktobra 1909. s salonsko veseloigro „Gospod svetnik“, ki je takoj pokazala, da je intendantca in režija v večjih rokah. Mladó društvo je prebilo začetne težave in stopa sedaj krepko po začrtani poti. Uprizorilo je po vrsti dne 1. nov. žaloigro „Mlinar in njegova hči“, dne 14. nov. pa z izbornim gmotnim in moralnim uspehom veseloigro „Krasna Lida“, dne 5. dec. „Sneguljčico“. Na Miklavžev večer je prirejalo doslej leto za letom „Bralno in pevsko društvo Maribor“ otroške igre, odslej pa prevzame tudi te prireditve „Dramatično društvo“. Vrhunec vseh dosedanjih slovenskih predstav v Mariboru je dosegla drama „Valenska svatba“ dne 19. dec., ki je uspela v umetniškem oziru po splošni sodbi mnogo bolje nego na graškem nemškem odru. Našim „diletantom“ vsa čast, da zmagujejo v tekmi s priznanimi umetniškimi igralci! — Dne 9. jan. t. l. se je uprizorila v razprodanem gledališču veseloigra „Veleturist“, dne 23. jan. pa „Graničarji“. Prav dobro je uspela uprizoritev Buchbinderjeve burke s petjem „On in njegova sestra“ dne 2. februarja. V to predstavo sta vdihnili pravega duha gosta dež. gledališča v Ljubljani, g. Povhe in gdč. Thalerjeva. Dne 20. febr. se je uprizorila ljudska igra „Revček Andrejček“. — Velika pridobitev slovenskega gledališča je sestava močnega salonskega orkestra pod vodstvom g. J. Koudelka. Za 6. marec se pripravlja veseloigra „Šivilja“, za 20. marec „Zmešnjava nad zmešnjavo“, potem pridejo na vrsto še narodna igra „Martin Krpan“, opereta „Mamselle Nitouche“. Režiser g. Štefan Medved je z intendantoma g. S. Stegnarjem (predsednikom „Dram. društva“) in g. Petrom

Počem ter z znanim organizatorjem g. Kejžarjem z vso vnemo na delu za povzdigo slovenskega gledišča, ki so mu na razpolago izborne moške in ženske moči; karakteristiki in komiki, navke in ljubimke. Na odru in v garderobi je sedaj vzoren red, domača slikarja (g. Franjo Horvat in S. Stegnar) izpopolnjujeta pred vsako predstavo kulise, vodja tehničnega odbora (g. Poseb) pa oder.

Dr. Ljud. Pivko.

O glagolitih je napisal za 16335. šte. *Neue Freie Presse* (12. februarja t. l.) dvorni svetnik prof. dr. Vatroslav Jagić uvodni članek približno te-le vsebine.

Glagolsko pismo je bilo od enajstega do šestnajstega stoletja glasilo vsega javnega življenja na Hrvaškem, v Dalmaciji in v Istri, v tem pismu so napisali mnoge listine, občinske zakone, oporoke in tudi privatne korespondence. Toda s koncem 15. stoletja je začela posvetna raba tega pisma vedno bolj pojemati, ohranila se je pa še vedno v cerkvi v bogoslužnih obrednih knjigah (misalih, brevijarih, ritualih i. t. d.). — Zares, z največjim spoštovanjem moramo govoriti o iskrenosti onih srednjeveških hrvaških glagolitov, ki so oskrbeli mnogoštevilne, lepo pisane, s krasnimi ilustracijami in inicijali opremljene pergamentne rokopise, ki se jih še sedaj lepo število nahaja v knjižnicah na Dunaju, v Pragi, v Zagrebu, v Ljubljani. Ko se je začelo knjigotiskarstvo, je izšel v Benetkah leta 1483. glagolski misal, najstarejši slovanski tiskopis sploh. Pozneje pa se je poskrbelo za potrebne cerkvene knjige deloma na domačih tleh v Senju in na Reki, deloma na italijanski strani v Rimu. Rimska propaganda in posamezni papeži so skrbeli za to, da so se ponatili vselej iznova pregledali. Prva večja revizija se je izvršila v tridesetnih letih sedemnajstega stoletja, zadnji dve izdaji pa sta iz leta 1893. in 1905. —

Cerkveno življenje pa glagolitom ni vseskozi gladko potekalo. Univerzalno, toda centralistično uravnanemu katolicizmu že od nekdanj mala slovanska odcepljenost v katoliški cerkvi ni ugajala. Na provincijalnih sinodah so stavili z raznimi prepovedmi in omejitvami razvoju glagolitizma hude ovire, vendar ne s popolnim uspehom, kajti glagolitizem je sicer hiral, a zatreti se ni dal. — O gotovih časih so sicer dalekovidni papeži to staro predpravico Hrvatov do slovanske liturgije izrecno dovolili, nadejaje se, da s tem vzdrže odprt most za združitev s pravoslavnimi zakrajinci na Balkanu, vobče pa pogoji za napredek glagolitizma vendar niso bili ugodni in v teku stoletij se je ohladila polagoma gorečnost glagolitov, v posvetni literaturi pa se je na podlagi latinskega pisma razcvetel narodni jezik ter potisnil glagolico tako vstran, da je naposled celo duhovščini čitanje z glagolico tiskanih knjig prizadevalo težave in da celo duhovniki staroslovenskega jezika niso več gladko razumeli. Da bi pa vendar ustregli narodu, čigar vnetost za slovansko liturgijo je bila preživela že mnoge nezgode in krivice, vsaj v spevanih oddelkih bogoslužja, so dali naposled natisniti male mašne bukvice z latinskimi črkami in s tem so tudi stari jezik močno pounarodili. Nastale pa so nepravilike, ki jih je bilo treba odvrniti z novo izdajo liturgičnih knjig v starem jeziku in glagolskem pismu; v to svrhu je izšel „Misal rimski“ v zgoraj navedenih dveh izdajah. — S tem pa,